

בארה של תורה

פשט עיון ודרש בפרשת השבוע ופניני השקפה לקח ומוסר

יו"ל ע"י מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל:

rg5740@gmail.com

גליון 195 כסלו ה' תשע"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת המנוח היים ויקטור בן רחל חלפון ז"ל ע"י רעייתו וילדיה הי"ד

פרשת וישב

"יתבייש ארנקי מפני ארנקו, אבל אני לא אתבייש ממנו"

וויקנאו בו אחיו" (לו, יא)

בפרשת בשלח (שמות יג, יט) נאמר "ויקח משה את עצמות יוסף עמו וגו', והעליתם את עצמותי מזה אתכם", ופירש"י "למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמם, שנאמר אתכם". ונמצא שעצמות השבטים נתקיימו, וקשה לי שכן דרשו חז"ל (שבת קנב, ב) "ורקב עצמות קנאה, כל מי שיש לו קנאה בלבו- עצמותיו מוקיבים, כל שאין לו קנאה בלבו- אין עצמותיו מוקיבים", וכיון שאחי יוסף קינאו בו כיצד נתקיימו עצמותיהם ולא נרקבו.

ואפשר שעשו תשובה וחזרו בהם מקנאתם (וכמ"ש הרמב"ם בהל' תשובה ו, ג) שגם במידות שייכת תשובה ולכן נתקיימו עצמותיהם. אך נראה לבאר באופן אחר בהקדם כמה הערות. שהנה יוסף חלם ב' חלומות ויש ביניהם כמה הבדלים ודקדוקים: א. בראשון נאמר פעמיים לשון שנהא "ויסופו עוד שנוא אותו" (פס' ה' וח'). ובשני לשון קנאה "ויקנאו בו אחיו". ב. מדוע רק בחלום השני נאמר "ואביו שמר את הדבר", ופירש"י ש"היה ממתין ומצפה מתי יבוא", ומדוע לא ציפה להתגשמות החלום הראשון. והשפתי חכמים כתב בשם המנחת יעקב שיוסף לא סיפר ליעקב את החלום הראשון. וכן משמע מהפסוקים [שלא מוזכר בראשון שסיפר זאת לאביו], אך קשה מדוע לא סיפר על החלום. ג. על מה מורים האלומות בחלום הראשון ולעומתם הירח והשמש והכוכבים בחלום השני. ב. ויתבאר הערות אלו על פי דברי הבית הלוי, שהחלום הראשון הוא כנגד הצלחתו הגשמית של יוסף, שיהיה גדול מאחיו בעושר ובהצלחת העולם הזה, ואחיו יצטרכו לו ללחם ופרנסה. ולכן הראוהו אלומות של תבואה המסמלות פרנסה, וראה שאלומות אחיו השתחוו לו וזה מורה שיצטרכו לו לפרנסתם. אך החלום השני שבו ראה שמש וירח וכוכבים מורה על הצלחתו הרוחנית שיהיה גדול מהם בתורה ובחכמה.

והנה בודאי שאין לקנא בהצלחה ועושר גשמי, כי הכסף אינו מעלה בעצמותו של האדם, וריבוי הכסף אינו עושה אותו לאדם טוב ומושלם יותר מחבירו העני [וכמאמר העולם "התבייש תיבתי מפני תיבתי, וכיסי מפני כיסו, אבל אני לא אתבייש ממנו", כי כספו אינו הופך אותו לטוב יותר ממני, ואולי להיפך...]. מה שאין כן במעלות הרוחניות בתורה ובעבודה, הרי שכל מי שגדול מחבירו, אין זו רק תוספת וריבוי בעלמא, אלא פנים חדשות באו לכאן, והוא אדם מעולה יותר ומדרגתו גבוהה יותר מלש חבירו שלא השיג בתורה כמותו.

ולפי זה ביאר שבחלום הראשון שהוא כנגד ההצלחה הגשמית לא נאמר שהאחים עצמם השתחוו ליוסף אלא אלומותיהם, כי יתרונו הגשמי אינו הופך אותו לאדם גדול מהם. אך בחלום השני המורה על יתרונו הרוחניות השתחוו לו מחמת שנתעלה יותר מהם. ולכן בחלום הראשון לא נאמר "קנאה", כי צדיקים כמותם לא יקנאו בעושר והצלחת עולם הזה, אלא רק שנאוהו על שחושב שיצטרכו לו למוון וימשול בהם. ובחלום השני שמורה על יתרונו הרוחני לא נאמר לשון "שנאה", כי לא שייך בזה שנאה אלא קנאה על יתרונו, שהיא קנאה המותרת, וכמו שנאמר (משלי כג) "אל יקנא לך בחטאים כי אם ביראת ה'". בבחינת "קנאת סופרים תרבה חכמה". וקנאת האחים שהזכיר הכתוב אינה קנאת אחים במובנה השלילי, אלא קנאת סופרים זכה וטהורה במעלה הרוחנית הרמה שזכה ושיזכה בה יוסף יותר מהם, וקנאה זו מצוה היא. ולכן רק בחלום השני נאמר "ואביו שמר את הדבר", ש"היה ממתין ומצפה מתי יבוא", כי חלום זה מורה על הצלחה רוחנית. מה שאין כן החלום הראשון הגשמי, ולזה יעקב אינו מצפה כי אין הדבר נחשב בעיניו [ואף אם נאמר שלא סיפר לו החלום הראשון, היינו משום שמורה על גשמיותו וזה לא מעניין את יעקב].

"לעולם אל תזלזלי בחלום של ילד יהודי..."

ויוחלום יוסף חלום" (לו, ה)

חלומות יוסף אינם החלומות הראשונים שהוזכרו בתורה, אך אין ספק שהוא האדם הראשון בתורה, ואולי היחיד, שפרשת גדולתו צמחה והתחילה על ידי חלום [ונמשכה גם לאחר מכן בחלומות פרעה]. הוא חלם יותר מכולם והאמין בחלומותיו, וגם כשהסובבים אותו לעגו לו לא חדל מלצפות להתגשמות החלומות, עד שזכה לכך ועלה ונתגדל. וממנו נלמד שכדי להצליח האדם מוכרח לשאוף גבוה ולחלום, ולהאמין בכך גם אם סביבתו אינה מאמינה ביכולתו לממש אפילו רבע מחלומותיו.

והכתוב הדגיש את עובדת היותו "נער", כי בדרך כלל חלומות הם נחלתם של הצעירים ששואפים להעפיל לפסגות גבוהות ולסגל לעצמם קניינים כבירים בתורה ועבודת ה'. אך ככל שהאדם מתבגר מציאות החיים מגמדת את שאיפותיו, והוא חדל מלהאמין בעצמו ובכוחותיו. וכבר אמר מי שאמר, שההבדל בין צעיר לזקן אינו הגיל אלא החלומות והשאיפות. צעיר שהפסיק להאמין בעצמו ואינו חולם, כמוהו כזקן. אך זקן שממשיך לשאוף להתעלות בעבודת ה' הרי הוא כצעיר בבחינת "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו", וכגדולי ישראל שגם במרומי שנותיהם הוגים בתורה בהתלהבות כנער צעיר. החלום והשאיפה הם תנאי בסיסי והכרחי להתעלות ולבנין העצמי של כל אדם באשר הוא, וכגדול שאיפותיו כן גודל השגתו. והוא בבחינת "כחלום יעוף", שגודל חלומו כך יגביה מעוף ויזכה לרוממות רוחנית.

ב. ומיוסף למדנו שלעולם אין להפסיק לחלום, כי יש רבים שחלומותיהם התפוגגו עקב זלזול וביטול של חברים או הורים ומורים, בטענה ש"אינך שווה כלום" ו"אינך מסוגל", ו"שום דבר לא יצא ממך". ואכן "כמה יוסף איכא בשוקא" המעידים בעצמם שבנערותם חלמו להיות "רב יוסף", אילמלא אותו הורה או מלמד ור"מ שריסק להם את האמון העצמי במשפט אומלל שניפץ שאיפות וחלומות, ופציעות רסיתיו חקוקים בליבם עד עצם היום הזה, ואין הם מצליחים להתנתק מכבלי חרף השנים הארוכות שהלפו.

זלזול וביטול שאיפות אינו חכמה גדולה. החכמה היא לטפח ולעודד חלומות ולתת לילד ולתלמיד תחושה שהוא מסוגל להגיע לכל דבר שיחפוץ אם רק ישאף לכך ויתמיד בשאיפתו זו. ומסופר על הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין, שכשרונותיו הברוכים ניכרו בו משחר ילדותו, עד שהמלמד הודיע לאביו שרמת הלימודים בכיתה אינה תואמת את יכולותיו. האב לא ידע מה יעשה עם בנו בן השבע שלא היה שייך לשולחו בגיל זה לשיבה. עד שפגש ברב העיר שהציע לצרף את בנו ללימוד הקבוע שהיה לומד עם שני בניו מדי יום.

בני הרב היו בגילאי שבע עשרה ושמונה עשרה, וגאונותו של הנער סיעדה לו להשתלב עימם בלימוד היטב. אולם עדיין היו חסרים לו חברים בני גילו שיוכל לשחק ולשוחח עימם על עניינים של ילדים. את החסר הזה מילאה בת הרב, ילדה כבת חמש, שהיתה מביאה לאביה ואחיה את ארוחת הצהריים, ולאחר מכן משחקת עם התלמיד החדש. מאיר הקטן היה נדהג לומר לה, "יש לי חלום, שכשאגדל אעשה שכל היהודים בכל העולם ילמדו את אותו דף גמרא בכל יום". והיא היתה לועגת ומבטלת את דבריו ואומרת לו, "וכי אתה חכם מכל הרבנים שלא חשבו על כך עד היום...". והוא בשלו היה ממשך לחלום.

וכשגדל הנער נעשה לאחד מגאוני הדור ומימש את חונו בדמות תקנת הדף היומי שנתפרסמה בעולם ואומצה על ידי רבבות יהודים. ובאחד ממסעותיו הגיע לעיירה שבה התגוררה אותה בת הרב, וביקש להיפגש עימה, ואמר לה "האם הנך זוכרת את חלומי?", "כן" השיבה, "וזכרת אני, וטוב עשית שלא שמעת בקולו". "מבקש אני ממך", אמר לה הגאון רבי מאיר שפירא, "לעולם, לעולם אל תזלזלי בחלום של ילד יהודי...".

שלמה בן אברהם אלנדאף ז"ל
חסיבה בת מסעודה בן אבן ז"ל
נתן בן חיים זהב ז"ל

פרזי בן עזיזה ז"ל ע"י בננו
רחמים בן יוסף כהן ז"ל
סלחה בת אסתר כהן ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת האניה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
צביה בת סרה ע"ה

ומעתה מובן מדוע נתקיימו עצמות השבטים למרות קנאתם, כי כפי שכתב הבית הלוי לא היה שום פגם בקנאתם שהיתה קנאת סופרים ונאף שנאווהו מכל מקום "ורקב עצמות" נאמר רק במידת הקנאה.

ג. וצריך לזה את דברי החתום **סופר** שתכלית כתונת הפסים היתה לשם "קנאת סופרים תרבה חכמה", שעשאה יעקב ליוסף שהיה דבק בו ומבקש ללמוד ממנו בכל עת, כדי שיתקנאו בו אחיו ויעשו כמעשיו לדבוק בתורת אביהם תמיד.

ד. ובהפטר **נאמר** "על שלשה פשעי ישראל וגו' לא אשיבנו, על מחרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים", ויש להבין מה מסמלות נעלים אלו. וגם אם הפשט הוא שהאחים קנו נעלים בכסף שקיבלו עבור יוסף נכמו שכתב בתרגום יונתן, מכל מקום ודאי שיש לנעלים אלו משמעות ורוממות הם על ענין המכירה.

וביאר ברע"ט **סופר להגאון רבי עקיבא סופר**, שנעלים מסמלות התקדמות ממקום למקום, כי בלי נעלים קשה ללכת ולהתקדם. וכך גם האחים קינאו בחכמת יוסף ובעיקר בכך שאביהם מתרכזו רק בו ומוסר לו את כל חכמתו, וחשו שבגללו הם כאילו בלי נעלים ואינם מתקדמים ברוחניות. ולכן מכרוהו, כדי שמעתה ימסור יעקב להם את כל תורתו. וזהו "ואביון בעבור נעלים", שמכרוהו כדי שיהיו להם נעלים רוחניות ויתקדמו בחכמה.

מכל מקום היה צריך למחות בידן מחמת שהדבר מוזק לעיניו, ואף על פי כן שתק ולא מחה בהן. וגם דברו עם אבימלך לא מצינו בו לשון תוכחה שהוכיח את אבימלך על אודות האברות אשר גולו ממנו עבדי אבימלך, כמו שנאמר באברהם (לעיל כא, כה) "והוכיח אברהם את אבימלך", אלא נאמר בו (לעיל כו, כז) "ויאמר אליהם יצחק מדוע באתם אלי וגו'", ואמירה היא בלשון רכה.

ובתולדות יצחק לרבי יצחק קארו (פר' תולדות כה, ז) כתב שהנהגה זו של יצחק עמדה לימינו של יעקב אבינו. שלאחר שנודע ליצחק שיעקב נטל את הברכות הרי שהדין נותן שהיה לו לבעוט ולהקפיד עליו שגנב את דעתו, אולם כאמור יצחק נמנע מלבעוט כלל ועיקר, ולכן לא רק שלא כעס על יעקב אלא אף חיזק את ברכתו ואמר "גם ברוך יהיה". אולם יש להעיר על כל זה שבפירוש בעלי התוספות (לעיל כד, סג) מצינו שיצחק כעס על אליעזר לאחר שלא מצא בתולים לרבקה וחסד בו.

יוסף נהפך לטומטום כשנתייחד עם אשת פוטיפר וכשהתגלה לאחיו

"ויבוא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית" (לט, יא)

בדרשות החתם סופר (חנוכה תקס"ד) תמה כיצד לא נזכר יוסף מלהתייחד עם אשת פוטיפר כשלא היה שם איש מאנשי הבית. נתייחד זה עמד בעוכריו, כי כיון שראה פוטיפר שבגדו של יוסף בידי אשתו הבין שנתייחד עימה שלא כדת, ולכן האמין לדבריה למרות שידע שיוסף צדיק.

ובפנים יפות כתב, שיוסף לא ידע כלל שאשת פוטיפר נמצאת בבית. אך החתם סופר תירץ על פי דברי המדרש (תנחומא ט') "יש אומרים לעשות צרכו כנס, וביקש עצמו ולא מצא, דכתיב ואין איש", וכן הוא במדרש רבה (פז, ז) "בדק את עצמו ולא מצא עצמו איש", ונמצא שבאותה שעה לא היתה ליוסף גבורת אנשים ולא היה יכול להתקשות, ולכן היה מותר להתייחד עימה ונראה מה שדן בזה להלכה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' יד).

אלא שהיופה תואר (במדרש שם) הקשה שאם כן במה נשתבח יוסף בהיותו צדיק יסוד עולם שנתגבר על יצרו, והרי בין כה לא היה יכול לחטוא באשר לא היתה בו גבורת אנשים אז. ותירץ החתם סופר, שאין הפשט משמשים נטלו ממנו כח זה, אלא שהוא ביקש לנסות עצמו ולראות האם הוא צדיק גמור ותעמוד לו יראת בשעת נסיון עד כדי כך שלא יוכל להתקשות. ורמוז לדבר בתרגום שבא לבדוק חשבונותיו, כלומר שבא לעשות חשבון נפשו ולבדוק האם הוא צדיק אמיתי. והווי שאמר ש"ביקש עצמו ולא מצא", שביקש לבדוק עצמיותו וצדקתו, ולא מצא תאוה ונרנוד חטא בעצמו.

ב. והנה כתב התוספות שאנן (טוטה לו, ב) "ואין איש מאנשי הבית. יש במדרש שבדק יוסף עצמו ולא מצא מעשה של איש, שלא היה לו מילה, שמצא עצמו טומטום". ונראה שרצה ליישב בזה כיצד נתייחד יוסף עימה, כי היה טומטום באותה שעה ונכנראה שכבר כשנכנס לבית נעשה כן. ומכל מקום לדבריו קשה מדוע שיבחו חז"ל את צדקת יוסף אם היה טומטום אז.

ובספר זרעה של רחל, רצה לומר שרק כשנכנס לבית נעשה טומטום ולכן היה מותר לו להתייחד, אך לאחר מכן נקרע ונמצא זכר, ועמד בנסיון ולא חטא. ודבריו דחוקים שכן לשם מה יהפכוהו משמים לטומטום רק בשעת כניסתו לבית ומיד לאחר מכן נקרע. אלא אם נאמר שרצו להביאו לידי נסיון, ולכן עשאוהו טומטום כדי שיוכל להתייחד, ומיד לאחר מכן נקרע כדי שיעמוד בנסיון. ובמכמני אשר תירץ שיוסף אכן היה טומטום באותה שעה, אך נסיונו היה במה שמיאן להיות עימה אף ללא מעשה, כפי שפירש רש"י בפס' י'. (נבם קשה לדבריו שכן אמרו בגמ' שם שיצא זרעו מבין ציפורני ידיו).

ג. ויש לציין עוד, שהנה כשנתגלה יוסף לאחיו נאמר (להלן מה, א) "ולא עמד איש איתו בהתוודע יוסף אל אחיו". ולאחר מכן "ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי", ופירש"י שהראה להם שהוא מהול. ופירש רבי יהודה חלוואה [מתקופת הראשונים. בנו של מהר"ם חלוואה ע"מ פסחים] בספר אמרי שפר, שכבר בתחילה כשאמר להם שהוא יוסף ביקש להראות שהוא מהול, אך אם היה עושה כן היו הורגים אותו מרוב תדהמתם וחששם שינקום בהם. ולכן משמים נעשה טומטום באותה שעה, והווי עמד איש איתו, שביקש להראות שהוא איש אולם משמים נמנעו זאת ממנו ונתכסה ונעשה טומטום. אך לאחר שחלפו כמה רגעים והאחים עיכלו את דבריו, כבר לא היה חשש שיהרגוהו ושוב נקרע ונתגלה הראה להם שהוא מהול.

קבלה היתה ביד השבטים שאחד מהם עתיד להימכר ולרדת למצרים

"ויכירה ויאמר כנתת בני חיה רעה אכלתה טרף טרף יוסף" (לו, לג)

כתב רש"י "ולמה לא גילה לו הקב"ה? לפי שהחרימו וקיללו את כל מי שיגלה, ושיתפו לקב"ה עמהם. אבל יצחק היה יודע שהוא חי, אמר, היאך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו". והעירו המפרשים, שמשמע שהסיבה שהקב"ה לא גילה ליעקב אינה מפני החרם אלא משום שכך היה רצונו ית', שאם לא כן מהו שאמר יצחק "והקב"ה אינו רוצה לגלות לו", והיה לו לומר "והקב"ה מושבע שלא לגלות", ועל כרחך שה' לא היה מחוייב לחרם.

וביאר רבי אליהו מזרחי, שביד השבטים היתה קבלה מהאבות שעתידים הם לרדת מצרימה על ידי שאחד מהם ימכר לשם. ובשעה שמכרו את יוסף, הבינו וידעו שבמעשה זה מתניעים הם כמו ידיהם את התחלת התהליך של גלות מצרים, ומשום כך היה ברור בעיניהם שהקב"ה מסכים על ידם, שכן כך קבע הוא ית' מראשית בגזירת בין הבתרים. ובודאי שלא יגלה את עצתם, ולא בגלל מחויבותו לחרם, אלא כי דעתו נוחה ומסכמת לחרם זה שהחרימו למי שיגלה ליעקב, כי אם יתגלה לו הדבר אין ספק שישלח לפדות את יוסף וממילא לא תתקיים גזרת בין הבתרים. ועל כן אמר יצחק שאם הקב"ה אינו רוצה לגלות הדבר כדי שתצא לפועל גזירתו ית' בודאי שאף הוא אינו רשאי לגלות.

[והווי שדרשו (פס' יד) "וישלחוהו מעמק חברון - מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בבין הבתרים כי גר יהיה זרעך", כי מפני גזירת בין הבתרים נתגלגלו כל ההרפתקאות והמאורעות שעברו על יוסף].

יצחק נזהר שלא לבעוט כדי שלא יחרב העולם

"ויבך אותו אביו" (לו, לה)

פירש"י "ויבך אותו אביו- יצחק היה בוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל, שהיה יודע שהוא חי". והקשו המפרשים מנין ידע זאת יצחק והרי השבטים החרימו על מי שיגלה את הדבר.

ותירץ בספר נפלאות חדרות על פי דברי המפרשים שיצחק נזהר שלא לבעוט במשך כל ימי חייו, כי הוא מסמל את מידת הדין, ואם היה כועס היה העולם נחרב מיד. ולכן אף שמצינו כעס אצל אברהם [וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו] (לעיל כא, יא) ויעקב [ויהי אף יעקב ברחל] (לעיל ל, ב), לא מצינו כן ביצחק. ולכן לא נתייראו השבטים מלספר הדבר ליצחק, כי ידעו שבכל מצב לא יכעס עליהם ולא יענישם, ולכן החרימו ואסרו לספר הדבר ליעקב ולא ליצחק. וכן כתב בשם משמואל (וירא תר"פ) "יצחק הוא על שם הצחוק והשמחה, ולא מצינו שבעס מימיו. ואף שנשנת עשו היו מקטירות בביתו לעבודה זרה עד שכהו עיניו לא גער בהן, ואף שבדאי העלימו ממנו שעושות כן לעבודה זרה,

שיחות חיזוק והשקפה מהרב ראובן גולן בעמדות ובאתר קול הלשון, ובטל' 03-6171001 (הקס 1-1-2-48-1-1). השיעור המרכזי נמסר ביום ה' בשעה 16:45, ובשידור חי בקול הלשון. לקבלת העלון מדי שבוע שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

בחסדי ה' עומדים אנו בעיצומה של בניית בית מקדש מעט שיהיה מגדל-אור של תורה תפילה וחסד בעיר רחובות ת"ו. אשרי מי שיזכה ויתקיים בו הפסוק "ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב". באים אנו בקריאה של חיבה לאחינו בית ישראל לבוא ולטול חלק בהקמת הבית, ברכישה: אולם בית המדרש, חדר לימודים, מטר בנין, לבנה ועוד. ניתן להנציח שם התורם על כל הבנין. לפרטים 054-2637798, 08-9452903

לע"נ מרים בת יחיא ע"ה ע"י אבידן ♦ קדיה בת סאלם וסעידה ע"ה ♦ מול טוב בת אחסו אלישיב ע"ה ♦ משה בן איטו אלול ז"ל

שלמה בן אברהם לולוי ז"ל
רותי בת שמעיה ע"ה ע"י רחמים יוסף
ג'מיל בן יוסף מדאר ז"ל

יפה בת מרים נסיר ע"ה
ראובן בן חיה לאה פנדר ז"ל
מרים בת מיירה ארון ע"ה

טרנג'ה בת יוסף ותמר דארף ע"ה
יוסף בן יחיא דהרי ז"ל
נתנאל בן תמרה לוי ז"ל